

Finlands försvarsmakt — förpost i öst eller väst?

Bakom signaturen Finländare döljer sig två skribenter, vilkas ställning gör det svårt för dem att uppträda under eget namn. Deras artikel, som tillkommit på Svensk Tidskrifts initiativ, upptas till stor del av ett referat av en i Finland mycket uppmärksammas bok av professor J Siipi. Boken har knappast blivit omtalad i Sverige, men den avslöjar betydande svagheter inom Finlands försvar. Författarna har tagit tillfället i akt att avslöja även andra svagheter i detta sammanhang, såsom president Kekkonens egendomliga uttalanden i försvarsfrågor och bakgrunden till krigsmaktens överbefälhavares avgång från sin post i maj i år.

Då marskalk Mannerheim i sina memoarer analyserade 1930-talets försvarspolitik, anmärkte han: "I min egenskap av försvarsrådets ordförande hoppades jag få möjlighet att uppbygga ett tillräckligt starkt försvar för att det finska folket skulle förskonas från ett liknande (krigs-) öde. De ekonomiska förutsättningarna härför saknades icke, men det stöd, som erfordrades från statsmaktens sida, blev på grund av bristande framsynthet halvhjärtat och otillräckligt. Efter åtta års kapplöpning med den annalkande stormen nödgades jag se den bryta fram över ett Finland, vars försvarsförberedelser lämnade mycket övrigt att önska. Än i dag är jag övertygad om att Finland, ifall dess försvar hade befunnit sig i skick, skulle haft stora utsikter att undgå vinterkriget."

Det självständiga Finlands försvarsmakt firade senaste år sitt halvsekelsjubileum. Från statsmaktens sida betonades i festtal, att försvarsmakten speciellt under svåra tider gjort en avgörande insats för trygghet av Finlands folks frihet och suveränitet. Det är paradoxalt, att ehuru statsmakten och allmänna opinionen medger försvarets stora betydelse för tryggheten av landets självständighet, har försvarsmakten alltid fått kämpa för sin existens, dvs för anslagen.

Förpliktande avtal

Innan vi går in för att granska vissa av de senaste årens företeelser anknutna till försvaret, är det skäl att nämna

två av Finska Staten ingångna fördrag. Fredsfördraget av år 1947 i Paris och vänskaps-, samarbets- och biståndspakten med Sovjet sätter sin särprägel på Finlands neutralitetspolitik.

Enligt Parisfördraget begränsas Finlands fredstida armés styrka enligt följande: land-, sjö- och luftstridskrafterna 34 400, 4 500, respektive 3 000 man, sammanlagt 41 900 man. Övre gränsen för krigsflottans totaldeplacement är 10 000 ton. U-båtar är inte tillåtna. Flottan uppgår f n inte till mera än ca 5 000 ton. Luftstridskrafternas totalstyrka är begränsad till 60 flygplan. F n uppgår den inte till mera än ca hälften av det tillåtna. Enligt fredsfördraget får Finland inte inneha egentliga bombplan.

Då Sovjet i februari 1948 framlade ett förslag till vänskaps-, samarbets- och biståndspakt, väckte detta misstro i Finland. I Prag hade strax därefter skett en kommunistisk statskupp, och innehållet i Stalins utkast var detsamma som i de fördrag Sovjet ingått med nästan alla östländer. När pakten sedan ingicks i april, hade på Finlands yrkande gjorts betydande ändringar i de militära klausulerna. Finland ansågs ha undvikit militärförbund med Sovjet och bibehållit sin möjlighet att bedriva neutral politik.

Paktens två s k militära artiklar fick följande lydelse:

1) Ifall någondera parten genom finländskt territorium skulle bli utsatt för väpnat angrepp, kommer Finland att,

troget sina förpliktelser som självständig stat, kämpa för angreppets avvärjande. Finland sätter härvid in alla sina disponibla styrkor för att försvara sitt områdes integritet på land, till sjöss och i luften, vid behov och på sätt, varom gemensamt skall överenskommas, med Sovjetunionens hjälp eller tillsammans med denna.

I ovannämnda fall ger Sovjetunionen Finland den hjälp behovet påkallar, om vilken avtalsparterna gemensamt överenskommer.

2) Avtalsparterna kommer att ha gemensamma överläggningar, ifall i 1) artikeln avsett hot om militärt angrepp konstaterats.

En förändrad attityd

I samband med presidentvalskampanjen i december 1961 belyste president Kekkonen försvarsmaktens roll som medel för statsmakten i stödet av Finlands neutralitetspolitik. Han nämnde bl a att försvarsmaktens tillstånd och utveckling ingalunda är en likgiltig sak för statsmakten. — Sålunda har det inte heller varit likgiltigt för de regeringar, som jag stått i ledningen för under min presidenttid, försäkrade talaren.

Då president Kekkonen efter sitt statsbesök i Indien år 1965 återvände hem via Moskva, tolkade han i ett tal Finlands neutralitetsställning på ett sätt, som väckte stor förvåning. Kekkonen sade bl a ”ty vi kan upprätthålla vår

neutralitet endast under den förutsättningen att fredstillståndet bevaras i Europa". I Finland ställde man sig frågan om inte just en krissituation är neutralitetens prövosten och förundrade sig över en sådan neutralitet, som vid ett eventuellt krigsutbrott måste överges.

Men förvåningen var desto större då det framgick, att den av utrikesministeriet publicerade svenska översättningen inte motsvarade talets innehåll. Nämnade passus hade nämligen översatts "ty freden i Europa är väsentlig för upprätthållandet av vår neutralitet". Tidningspressen skrev att felöversättningen var avsiktlig eftersom — som det påpekades — utrikesministeriet var väl medvetet om att den skandinaviska och också den övriga utländska opinionen om Kekkonens tal i hög grad skulle grunda sig på den svenska översättningen. Belägg för misstankarna fick man då man i utrikesministeriet närstående kretsar visste berätta, att tjänstemannen som svarat för översättningen väl behärskar både svenska och finska, samt att han i sitt arbete är synnerligen samvetsgrann.

Tiden från december 1961 till november 1968 var nog för att cirkeln skulle slutas. I sitt festtal vid Helsingfors universitets studentkårs 100-årsjubileum senaste november underminerade försvarsmaktens fredstida överbefälhavare, Kekkonen, ungdomens försvarsarbete i följande ordalag: "Måhända kommer det i framtiden att finnas orädda människor, som kan och vill bygga på ett

av civilmotstånd beroende försvar. Jag har med tillfredsställelse läst, att studenternas kyrkomöte nyligen beslöt uppmåna Finlands evangelisk-lutherska kyrka att effektivt sprida kunskap om vapenfri värnplikt."

Fallet Keinonen

På vårvintern i år kom till allmänhetens kännedom, att pionjärer byggt en betongkällare på försvarsmaktens kommandör, general Keinonens sommarställe. I offentligheten frågades, om pionjärerna fått full ersättning för sitt arbete och om det är tillåtet att utnyttja beväringar för privata ändamål m m. Justitieombudsmannen inledde undersökningar, som väntas leda till åtal senare i höst. Likaså väntas på klarhet om de initierade uppgifter, enligt vilka generalens Afrika-safari och resa till Mexicoolympiaden delvis skulle ha finansierats med medel, som försvarsmakten erhållit av industrin. Också byggskandalen väntas växa; beväringarna byggde både väg och brygga åt generalen.

Den 25 april tillkännagav Keinonen sin avskedsansökan per 3 juni men angav som orsak försvarsanslagens otillräcklighet. President Kekkonen sammankallade statsrådet till extra möte och beviljade avskedet från 1 maj. Före detta hade presidenten i enskilt samtal meddelat generalen beslutet. Samtalet skall ha slutat med att Keinonen meddelade, att han senare eventuellt kommer att avslöja andra liknande "missbruk". Presidenten varnade för detta, men fick

inget tysthetslöfte. Vid denna tidpunkt torde Keinonen ha upplevt den största förödmjukelsen under sin militärbana. En morgon förvägrades han tillträde till sitt arbetsrum; dörren var låst och alla handlingar "infrusna".

Generalmajor Keinonens utnämning år 1965 väckte på sin tid skarp kritik. Utnämningen var politisk — framdriven av dåvarande försvarsministern Pentti (cp) — Keinonen passerade ca ett halvt dussin generallöjtnanter, av vilka två anhöll om avsked. Samtidigt framkom, att han tidigare mot föreskrifterna varit medlem i ett politiskt parti (agrarförbundet — nuv cp).

Det dröjde inte länge, förrän kritiken kom att gälla generalens optimistiska dagordrar om försvarets tillstånd, i skarp kontrast till de allt mera alarmerande uppgifterna från riksdagens försvarsutskott. Keinonens myckna frånvaro från sin tjänsteplats väckte misstro i arméns inre kretsar.

Under Keinonens tid minskade försvarsanslagen (om vilka riksdagen beslutar) för varje år. Under 1960-talets första hälft utgjorde de i medeltal 1,94 procent av bruttonationalprodukten. Senaste år var andelen 1,64 procent och i år kommer den att vara 1,47 procent. Minimikravet för ett funktionsdugligt försvar anses vara 2 procent.

En kritisk skrift

Mot bakgrunden av ovan relaterade händelser och uttalanden, kan det också för en lekman vara av speciellt intres-

se att ta del av Jouko Siipis okonstlat kritiska försvarspolitiska analys, fritt översatt "Röda arméns förpost? Om Finlands försvarspolitik" (Alea-Kirja Oy 1968, 111 s). Okonstlat kritisk betyder i detta sammanhang bl a att omskrivningar helt saknas.

Författaren, professor i socialpolitik, som bedrivit omfattande studier i försvarspolitiska problemställningar, militär strategi och militärpsykologi, kan efter mångårig verksamhet i Reservofficersförbundet presentera en hel del insidesinformation om förhållandena inom Finlands försvarsväsen. Prof. Siipi utgår från begreppet social trygghet, där man skiljer mellan realtrygghet och trygghetskänsla. Realtrygghet behöver nödvändigtvis inte vara trygghetskänsla, å andra sidan kan vi känna oss trygga även om realtrygghet saknas. Vi vet inte, att vi är värnlösa. Och just på känsloplanet härskar politiken. Både i inrikes- och utrikespolitiken, och i synnerhet inom försvarspolitiken.

Politiken härskar också inom själva försvarsmakten, fastän militärpersoner i Finland inte har rätt att delta i parti-politik. En politisk maktkonstellation, som sprider sina tentakler i olika samhällsfunktioner såsom sjukhusväsendet osv, lämnar inte försvarsmakten intakt. Politikernas vapen heter utnämningar och befordringar. Karriärlisten sympatiserar med de rätta åsikterna och visar det på ett lämpligt sätt, den kritiskt tänkande möter svårigheter av olika slag. Storebror ser Dig.

I av försvarsmakten anordnade föreläsningar för reservofficerare anförts om Finlands militärpolitiska ställning helt realistiskt, att landet inte kan försvara sig mot ett storanfall understött med strategiskt kärnvapen, eller ens enbart med konventionella vapen. Det sista avviker väsentligt från målsättningen ännu för ett antal år sedan. Då fortsatte man nämligen med att säga: ”i längre tid än fem eller sex veckor”, detta för att vinna tid för den politiska ledningen. På 1930-talet övervägde stabsofficerarna kallt, om åtta veckor var en tillräckligt lång tid, eller om ytterligare ett par veckor måste anses vara minimikravet.

Arméns roll vid en eventuell konflikt-situation har målmedvetet förringats, medan utrikespolitiken och diplomatins möjligheter i stället framhävts. Detta har inneburit givna konsekvenser för försvarsanslagens del. Att man i varje fall inser, att försvarsväsendet och diplomatin inte är varandras alternativ, antyder de numera inte så sällan förekommande allmänna hänvisningarna till vänskaps-, samarbets- och biståndspakten med Sovjet. Paktens militära klausuler, deras tillämpning och konsekvenser synes inte inge några som helst farhågor. Faktum är i varje fall, att deras ensidiga tolkning är ägnad att i allt för stor grad binda Finland till Warszawa-paktens försvarssystem. I våras gjorde general Keinonen ett uttalande till tidningen Lalli (cp), vilket gick ut på, att arméns uppgift är att motstå ett anfall endast så lång tid som det behövs för

att inleda underhandlingar med Sovjet om biståndspaktens tillämpning. Detta rönt skarpt kritik i synnerhet på högerhåll och fick generalen att senare delvis dementera uttalandet.

Men försvarsmakten har också ett behov av att påvisa, att den i varje fall är så stark, att en eventuell inkräktare skall överväga två gånger, innan den fattar något beslut. Man måste naturligtvis samtidigt medge, att försvarets tillstånd inte är det allra bästa. Men att kalla det uselt är svartmålande. Och så hänvisas till arbetet för utvecklandet av en inhemsk kanon, samt inköp av en högklassig kanonmodell från utlandet, projektiler är det visserligen ännu ont om, men . . . Pansarvärnet är verksamt ända upp till 600 m och serietillverkning av automatvapen har påbörjats — ingenting sägs om seriernas storlek, kanske är det en militär hemlighet. Siipi: Ingen vet hur det gick för det finska får, som innestängdes i ett främmande lands pansarvagn, vilken sedan besköts.

I slutet av senaste år kritiserade generallöjtnant Hannila — en av de ledande krafterna i oppositionen mot general Keinonen — det faktum, att medborgarna ges en felaktig bild av arméns materiella tillstånd. Han tillade, att försvarsmaktens avdelning på mässor och lantbruksutställningar är en stor bluff. Besökarna får se modern materiel, som försvarsmakten i nämnvärd grad inte förfogar över. Då mässan är slut, forslar representanter för försäljaren bort utrustningen, sade Hannila.

Hur är det med neutraliteten?

Den som har intresse nog att följa med den militärpolitiska diskussionen i väst nödgas konstatera, att Finlands neutralitet inte tolkas så entydigt, som man i officiella kretsar ofta låter påskina. Orsaken till detta ligger inte enbart hos politikerna. Också militärmyndigheterna får påta sig skulden. Varför t ex utåt uppträda som något slags associerad medlem i Warszawapakten? Och varför skall de av försvarsministrarna och högsta militära befälet titt och tätt företagna resorna i österled mörkläggas? Inte ens riksdagen får veta, i vilka ärenden man varit. Här hjälper det inte att säga, att "saken lätt kunde missförstås och orsaka onödigt väsen". Å andra sidan, skriver Siipi, är de personliga kontakterna mycket viktiga, ty då kan man ju bättre övertyga grannen, "att vi sätter hårt emot Väst-Tyskland och dess bundsförvanter när det blir allvar av".

En tragikomisk episod enligt Siipi: En marinofficer förklarade i ett föredrag, att u-båtarna inte är skyddade på öppet vatten, emedan spionsatelliterna kan avslöja dem. Men i Ålands revfyllda skärgård kan satelliterna inte skilja mellan u-båtar och skär. Då en frågvis åhörare insisterade att få veta när och av vem detta experiment utförts, "kunde stora karln inte annat än bli mörkröd i synen". Endera hade marinofficeraren presenterat otillförlitliga uppgifter, eller talade han sanning. Men i väst vet man, att man inte deltagit i dylika ex-

periment kring Åland. Och då återstår bara ett alternativ.

NATO och Finland

En blick på kartan visar, att gränsen mellan öst och väst i ingen händelse går längre österut än till Sveriges östgräns. Professor Herman Kahn, chef för Hudson-institutet med forskning i militär strategi och teori som specialitet och som arbetar för Pentagon, har i ett svagt ögonblick gjort ett uppmärksammat uttalande: Institutet har strukit Finland från världskartan. Senare framförda förklaringar och ursäkter får inte uttalandet ogjort. Prof. Siipi framhåller, att Finland ur NATO's synvinkel måste betraktas som en potentiell fiende, p g a att landet anses vara Warszawapaktens något slags stödpoint eller tvångsallierad. Finland stöder inte väst, ej heller kan det förbli neutralt i en krissituation, som vi ju erfarit.

Ur NATO's synvinkel kan mot denna bakgrund en intervention i Finland militärpolitiskt räknas som en intern angelägenhet för Warszawapakten, måhända ägnad att stärka västs ställning. Detta beror naturligtvis helt på Sveriges reaktion. Om det ser sig tvingat att överge sin traditionella neutralitet och närma sig väst, är resultatet det ovan nämnda. Med andra ord: Låt svaga Finland gå, om starka Sverige i stället helt eller delvis kan vinnas för NATO.

Grannen i öst känner givetvis till dessa spekulationer och vill helt naturligt

inte stärka fiendens läger mera än det egna. Så kommer det sig, att Sverige i själva verket utgör ett skydd också för Finland, som kan fortsätta balansgången på sin säregna neutralitetslinje. Men Sveriges skydd existerar endast så länge landet förblir absolut neutralt. Även en svag kantring mot NATO medför omedelbart en radikal förändring av läget.

Öppen diskussion

Försvarmakten säger sig önska diskussion. Allra helst diskuterar man emellertid med försvarmakten negativt inställda personer, såsom pacifister eller det så kallade passiva motståndets anhängare. Om nämligen motparten i princip förhåller sig positivt till försvaret men dristar sig att kritisera dess förverkligande och dessutom påtalar den rikliga förekomsten av försvarspolitiska önskedrömmar och fraser i officiella uttalanden, får diskussionen ett snabbt slut.

Klimatet i Finland är synnerligen ohälsosamt för kritik av nämnda slag.

Det grundläggande hindret för en öppen diskussion är den officiella ståndpunkten, att Sovjet inte hotar vare sig Finlands självständighet eller politiska frihet. Något tryck från öst får officiellt inte beaktas inom försvaret. Dilemmat är att man inte öppet kan deklamera, att möjligheten av ett hot inte tagits i betraktande, utan att förlora sin good-will hos dem, som hittills ställt sig positiva till armén.

Både på politiskt och militärt håll är man väl medveten om den stora opinion, vars åsikt är att inte enbart utrikespolitiken, utan även försvaret utgör en mycket viktig faktor för att åstadkomma ett största möjliga mått av realtrygghet, i alla väderstreck. Detta inte minst mot bakgrunden av landets neutralitet. Därför finns det allt skäl att önska ett snabbt uppvaknande från Finlands statsmakts sida.